DİL ARAŞTIRMALARI
Journal of Language Studies
Yıl/Year: 19, **Dönem**/Period: 2025-Güz/Autumn, **Sayı**/Number: 37
ISSN 1307-7821 | **e-ISSN** 2757-8003

YAYIN DEĞERLENDİRME
Review

Sosyal Eylem Olarak Dil: Sosyal Psikoloji ve Dil Kullanımı

Holtgraves, Thomas (2019). Sosyal Eylem Olarak Dil: Sosyal Psikoloji ve Dil Kullanımı (Çev. Edt. Göklem Tekdemir). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 256 s. ISBN: 978-6057895738.

Kübra Yılmazmaden Mülhim
Öğretim Görevlisi, Karadeniz Teknik Üniversitesi
Türk Dili Bölümü, Trabzon / Türkiye
e-posta kmulhim@ktu.edu.tr
orcid 0000-0003-4987-4190

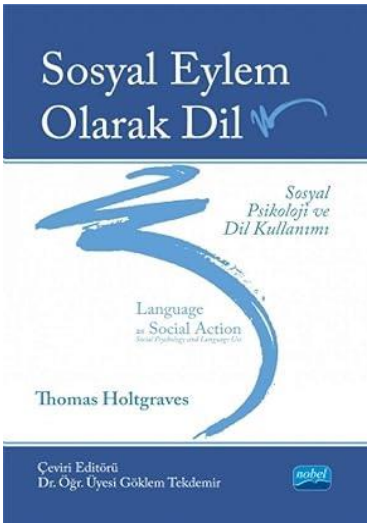
Atıf
Citation
Yılmazmaden Mülhim, Kübra (2025). Sosyal Eylem Olarak Dil: Sosyal Psikoloji ve Dil Kullanımı. *Dil Araştırmaları,* 37: 295-299.

Başvuru
Submitted
25.05.2025

Revizyon
Revised
03.08.2025

Kabul
Accepted
04.08.2025

Çevrimiçi Yayın
Published Online
07.11.2025

Dilin bir bağlam içerisinde nasıl kullanıldığını; sözlerin kim tarafından, nerede, kime, ne amaçla ve nasıl söylendiği gibi unsurlar göz önüne alınarak ifade edilenlerin gerçek anlamlarını araştıran dilbilim dalına *kullanımbilim* adı verilmektedir. Dil edimleri, örtük anlamlar ve nezaket stratejileri gibi temel konular ile dilin sosyal kullanımı üzerinde çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Bu bağlamda ilk baskısı 2002 yılında yapılan ve "Language as Social Action: Social

Psychology and Language Use" adıyla yayımlanan eser, 2019 yılında "Sosyal Eylem Olarak Dil: Sosyal Psikoloji ve Dil Kullanımı" adıyla Türkçe literatüre kazandırılmıştır.

Çeviri kitaplar alana katkı sağladığı ve yeni çalışmalar için yol gösterici olmaya devam ettiği süreçte, Thomas Holtgraves tarafından 2002 yılında yayımlanan kitabın dile bütüncül bir yaklaşımla bakmayı gerektiren bir bakış açısı getirmiş olması itibarıyla alana kazandırılmış olması olumlu bir katkı olmuştur.

"Sosyal Eylem Olarak Dil: Sosyal Psikoloji ve Dil Kullanımı" adıyla çevrilen kitabın editörlüğünü sosyal psikoloji alanında çalışan Dr. Öğretim Üyesi Göklem Tekdemir yapmıştır. İlk baskısı Nobel Akademik Yayıncılık tarafından yapılan kitap, 238 sayfadır. Kitap, yazarın ve çeviri editörünün ön sözü ve detaylı bir giriş ile başlamaktadır. Eserde yedi ana bölüm bulunmaktadır ve her bir bölüm farklı kişi veya kişiler tarafından çevrilmiştir. Eserin bölümleri şu şekildedir:

1. Söz Edimleri ve Niyetler: Sözcüklerle Yaptığımız Şeyler (Çeviren: Selver Özgür) (s. 9-36)
2. Konuşmanın Kişiler Arası Temeli: Yüz Yönetimi ve Nezaket (Çeviren: G. Deniz Derin ve Elif Sakin) (s. 37-63)
3. Konuşmanın Kişiler Arası Sonuçları: İzlenim Yönetimi ve Kişi Algısı (Çeviren: Sercan Balım ve Ogeday Çoker) (s. 64-88)
4. Konuşma Yapısı (Çeviren: Aslı Aydemir ve Elif Sakin) (s. 89-121)
5. Konuşmada Bakış Açısı Edinme (Çeviren: Tuğçe Gündüz ve Çağatay Çoker) (s. 122-151)
6. Dil ve Sosyal Düşünce (Çeviren: Yakup Azak ve Sevim Cesur) (s. 152-179)
7. Özet: Sosyal bir Eylem Olarak Dil (Çeviren: Canan Çelikadam ve Büşra Alparslan) (s. 180-203)

Kitapta temel olarak dilin sadece bir iletişim aracı olmadığı, aynı zamanda sosyal davranışlar bütünü olduğu vurgulanmıştır. Bu bağlamda dil, sosyal hayat ve sosyal hayatın içerisindeki değişkenlerin birbirini devamlı etkilediği fikri ön plana çıkarılmıştır.

Dilin geniş bir kavram olduğu ve sosyal boyutu dikkate alındığında bu konu üzerinde felsefe, sosyal psikoloji, dilbilim, antropoloji ve sosyoloji gibi farklı disiplinlerin çalışmalarının olması kaçınılmazdır. Farklı disiplinlerde yapılan araştırmalar farklı bakış açılarını da beraberinde getirmiştir. Sosyal bir eylem olarak dilin, kişiler arası bağlamda değerlendirilmesini kitabın büyük kısmının esas odağını oluşturduğunu (2019: 180) söyleyen yazar buna bağlı olarak "Ön Söz" de eseri yazmadaki amacını şöyle dile getirmektedir:

"Bu kitabı yazmaktaki amacım, bu farklı alanlarda yapılmış çalışmaları tek çatı altında toplayarak, dil kullanımını sosyal bir eylem olarak değerlendiren, alan yazının kapsamlı disiplinler arası bir özetini sunmak ve bu çalışmaların birbiriyle bağlantılandırılmış bir değerlendirmesini yapmaktı." (Holtgraves 2019: xiii).

"Giriş: Dilin Sosyal Temelleri ve Sosyal Davranışların Dilsel Altyapıları" bölümünde yazar, kitabın ön hazırlığını yapmış ve bölümlerle bağlantılı olarak kısa bilgiler vermiştir. Dil kullanımında sosyal ve eylem kavramlarının

öneminden bahsedildikten sonra farklı disiplinlerin dil ile ilgili çözümlemeler yaptıkları ifade edilmiştir. Sosyal süreçlerin dili nasıl etkilediği anlatılmış ve dilin sosyal temellerine işaret edilmiştir. Yine bu bölümde ana temalar hakkında genel değerlendirmeler yapılmış ve eylem olarak, kişiler arası eylem olarak, bağlama içkin eylem olarak, karşılıklı düzenlenmiş eylem olarak ve düşünceye dayanan eylem olarak dil kullanımı hakkında kısa bilgiler verilmiştir.

Eserin ilk bölümü John Austin ve söz edim kuramı ile başlamaktadır. Ardından John Searle tarafından geliştirilen bu kuramın dilsel anlamı kavramsallaştırdığı bilgisine ve onun sınıflandırmasına ve ilkelerine yer verilmiştir. Söz edimi kuramının dilin soyut sistemlerinden öte, eylem olarak vurgulanması gerektiğine işaret ettiği belirtilerek dilin sosyal bağlam içerisinde ele alınmasının gereği ve bu sayede sadece dilin anlaşılmasını değil insanların birbirleriyle olan ilişkilerinin de anlaşılmasını sağladığı vurgulanmıştır. İkinci düşünce akımı olarak Grice'ın sezdirim ilkesi hakkındaki fikirlerine değinilmiştir. Bu noktada kişinin niyetinin ne olduğuna ve edimsel gücünü ortaya koyma düşüncesi öne çıkarılmış; dolaylı söz edimlerini anlama konusu üzerinde durulmuştur.

Eserin ikinci bölümünde yüz yönetimi, nezaket kuramı ve nezaket stratejileri ve söz ediminin kişiler arasındaki sonuçları incelenmiştir. Söz edimi kuramının odaklandığı şeyin konuşmacıların sözleriyle anlattıkları eylem olduğu dile getirilmiştir. Aynı şekilde kuramın dil kullanımını sosyal eylem olarak anlamayı, söz edimini ve belirli bir bağlamda ve şekilde söz edimi oluşturmanın kişiler arasında nasıl karşılık bulduğunu anlamayı gerektirdiği belirtilmiştir. Bir konuşmacının bağlamı nasıl gördüğünü açığa çıkaran unsurlardan birinin nezaket olduğu ve bu bağlamda nezaket kuramının sosyal hayatın içindeki dilbilimsel ögeleri incelemek için bir mekanizma sağladığı söylenmiştir. Genel olarak bölümde nezaket ve söz edimi kuramlarının bazı sorunlarından da bahsedilmiştir.

Eserin üçüncü bölümü kişilerin birbiriyle konuşması sırasında karşısındakinde uyandırdığı izlenimlerle ilgilidir. Konuşma sırasında ortaya çıkan konuşma hızı, ses düzeyi gibi değişkenlerin etkisine değinilmiş; söz konusu etkilerin küçük bir kısmı tartışılmıştır. Bölümün sonunda ise "konuşma kurallarından kaynaklanan dil temelli izlenimler (2019: 65)" ele alınmıştır. Bölümde genel olarak dil kullanımının iletişim kurulan kişilerle ilgili algılara ve izlenim yönetimine aracılık ettiği, başkalarına dair elde edilen bilgilere onlarla kurulan etkileşim sonucunda ulaşıldığı, bununla beraber izlenim yönetimi bağlamında sergilenen davranışların da etkileşime dâhil olduğu üzerinde durulmuştur.

Dördüncü bölümde konuşmanın en az iki sözce ve en az iki insanın ortaklaşa katılımı ile oluştuğu ve genel olarak konuşmada bir düzenliliğin esas olduğu vurgulanmıştır. Bu bağlamda bölümde konuşma düzeninin nasıl oluştuğu, buna izin veren unsurların neler olduğu, konuşma yapısını kavramayı sağlayan çeşitli yaklaşımlar tartışılmıştır. Sınırlılıkları olmasına karşın konuşmaların çözümlenmesi ile konuşma düzeninin altında saklı olan pek çok örtük bilgilerin açığa çıkarılmasına olanak tanındığı belirtilmiştir.

Beşinci bölümde dil kullanımının bir yönü olan "bakış açısı edinme" konusu işlenmiştir. "Başarılı ve anlaşılır bir dil kullanımı, insanlara başkalarının bakış

açılarını edinme olanağı tanır." fikri üzerinden birbirine bağlı olan dil kullanımı ve bakış açısı arasındaki ilişki açıklanırken bir yandan da bakış açısı edinmenin insanlar tarafından nasıl sağlandığı konusu ele alınmıştır. İlk olarak bakış açısı edinmenin düzenlenişi ve ardından bunun üzerine yapılan araştırmalar ve "göndergelerin belirlenmesi" (2019: 123) değerlendirilmiştir. Son olarak da "göndergelerin belirlenmesinin dışındaki fenomenler için bakış açısı edininin rolü" (2019: 123) tartışılmıştır. Bölümde tüm bunlara ek olarak bakış açısı edinmenin mükemmellikten uzak ve zor olduğu gerçeği de dile getirilmiştir.

Altıncı bölüm, temel olarak dil ve düşünce ilişkisi, dünya hakkındaki düşüncelerimizde dilin rolünün ne olduğu konusuna ayrılmıştır. Dil ve düşünce arasındaki ilişkinin iç içe geçmesinden dolayı yaşantılarda nasıl karşılık bulduğunun incelenmesinin zorluğuna değinilmiş, dilin düşünceyi etkilediği fikrini kavrayışın Whorf-Sapir hipotezinde karşılık bulduğu görüşüne, bu hipotezin özetine ve bunu test eden çeşitli araştırmalara yer verilmiştir. Sonuç olarak sosyal hayatın sözel oluşundan hareketle dilin hem içsel hem de kişiler arası boyutta sosyal düşünceleri sağlamadaki rolünün önemi vurgulanmıştır. Dilin sosyal hayattaki rolü anlaşıldığında süreçlerin de anlaşılacağı düşüncesi belirtilmiştir.

Yedinci bölümde yazar, dilin kişiler arası bağı bulunan sosyal bir eylem olduğunu vurgular (2019: 180) Bununla bağlantılı olarak bölümde faktörlerin değerlendirilmesiyle beraber bütünü kapsayan bir özet sunulmuş olur. Sonrasında sosyal psikoloji ve dil kullanımının sosyal temelleri için dilin kullanımının belirli çıkarımları[1] (2019: 180) ele alınmıştır.

Sosyal psikoloji ve dil kullanımının sosyal temelini oluşturan bağlama dayalı eylem, kişiler arası eylem, düşünce temelli eylem ve eş güdümlü eylem olarak dilin kullanımı hakkında bilgilerin verildiği kitapta sosyal davranışların dilsel temelleri başlığı altında kişi algısı, izlenim yönetimi ve tutumlar gibi durumlar izah edilmiştir. Kitapta sosyal temelli dil kullanımı detaylı olarak ele alınmıştır.

Her bölümün sonunda, o bölümü özetleyen kısa sonuç kısımları yer almaktadır. Bölümlerin ardından kaynakça, yazar ve konu dizinlerine yer verilmiş ve eser son bulmuştur.

Dr. Öğr. Üyesi Göklem Tekdemir'in çeviri editörlüğünü yaptığı Thomas Holtgraves'in "Sosyal Eylem Olarak Dil: Sosyal Psikoloji ve Dil Kullanımı" adlı eseri, dilin pek çok alanda çalışma konusu olduğunu vurgulayarak bu bağlamda yapılan çalışmaları bir araya toplayan, aynı zamanda da dilin sosyal bir eylem olarak dile getiriliş biçimlerini değerlendiren bir çalışmadır. Eserin her bir bölümü, dilin sosyal boyutunun anlaşılması için yol göstermektedir. Her bölümün sonuç kısmında açıklayıcı bilgilere yer verilmesi okunanların zihinde yerleşmesine vesile olmaktadır. Teorik bilgilerin anlaşılır bir dille aktarılması ve yer yer gündelik konuşma dilinden örneklerin verilmesi okuyucunun zihninin

[1] "Belirli çıkarımlar" ifadesiyle, konuşma esnasında kastedilen anlamın belirlenemediği durumlarda sözceleri anlamlandırabilmek adına kişilik, konuşmacının davranışları gibi çıkarımların konuşma sürecinin bir parçası olarak devreye girmesi durumu anlatılmaktadır.

karışmasına olanak tanımamaktadır. Dil, içinde bulunduğu sosyal boyut ile ele alındığında geniş bir konu olarak psikoloji, edebiyat, sosyoloji gibi alanlarda kendisine yer bulmaktadır. Bu bağlamda söz konusu eserin, ilgili alanlarda çalışan ve bu alanlara, aynı zamanda da dil ile ilgilenen kişilere yol gösterici bir kaynak olacağı düşünülmektedir.

Kaynakça

HOLTGRAVES, Thomas (2019). *Sosyal Eylem Olarak Dil: Sosyal Psikoloji ve Dil Kullanımı* (Çev. Edt. Göklem Tekdemir). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.